

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 30.11.2020
Kabul Tarihi / Date Accepted : 07.12.2020
Yayın Tarihi / Date Published : 30.12.2020

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

GÜFTE MECMUALARINDA BU MÜZİK ESERİ KİMİN PROBLEMİ? VE MÜZİKOLOJİK BİR METOT ÖNERİSİ

USLU Recep¹

ÖZ

Güfte Mecmuası çalışanların karşılaştıkları önemli problemlerden biri, bir bestenin farklı mecmualarda farklı kişiler adına bestelendiğinin yazılmış olmasıdır. Farklı besteciler arasından hangisinin daha doğru olduğuna karar vermek araştırmacı için zordur. Rauf Yekta, Suphi Ezgi, Sadettin Nüzhet Ergun, Ethem Ruhi Üngör, Yılmaz Öztuna, Owen Wright güfte mecmualarını kaynak olarak kullanan önemli isimlerdendir. Fakat müzik bibliyografyalarında da görüleceği gibi böyle bir müzikolojik problem için çözüm önerisi yapan araştırmaya rastlanmamıştır. Bu makale bir bestenin farklı mecmualarda farklı kişiler tarafından bestelendiğine rastlayan araştırmacıya bir müzikolojik metot önermektedir. Bu metot uygulandığı takdirde bir bestenin farklı mecmualarda farklı kişiler tarafından bestelendiği görülse bile, hangisine ait olabileceği konusunda araştırmacıya karar verebileceği bir yöntem ileri sürmektedir. Bu yöntemle göre güfte mecmualarının yazarlarının veya yazım tarihlerinin doğru olarak tespit edilmeleri önem kazanmaktadır. Bu tespitler yapıldıktan sonra, araştırmacılar aynı makam ve usulde bir bestenin

¹ Doç. Dr. Ü.Recep USLU İstanbul Medeniyet Üniversitesi, STMF Müzikoloji ABD, recep.uslu@medeniyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3849-2982>

birden fazla farklı besteciye isnad edilmesi durumuyla karşılaşabilirler. Bu durumda önerilen metot, bestenin ilk olarak kime isnad edildiğini bulmaktır. Bu tespit edildikten sonra diğer besteciler, o eseri meşk yöntemiyle aktarmış olmalılar. Bu metodla güfte mecmuası araştırmacıları bir bestenin ilk defa kim tarafından bestelenmiş olabileceğini bulmuş olurlar.

Anahtar Kelimeler: Türk Müziği tarihi, Kaynaklar, Güfte mecmuaları, Besteler, Besteciler, Müzikoloji, Müzikolojide Yeni Bir Metot.

WHO IS THE COMPOSER OF THIS COMPOSITION? AND A MUSICOLOGICAL METHOD PROPOSAL

ABSTRACT

One of the important problems faced by lyric books researchers is that different composers of a composition were written by different people in different lyric books. In this situation it is difficult for the researcher to decide which of the different composers is the right one. Rauf Yekta, Suphi Ezgi, Sadettin Nuzhet Ergun, Ethem Ruhi Ungor, Yılmaz Oztuna, Owen Wright are among the important names who use lyric books as a source. However, as can be seen in music bibliographies, no research proposing a solution for such a musicological problem has been found. This article proposes a musicologic method for the researcher who finds that a composition is composed by different people in different lyric books. If this method is applied, even if it is seen that a composition is composed by different people in different lyric books, it suggests a method by which the researcher can decide which one it belongs to. According to this method, it is important to correctly identify the authors or writing dates of lyrics books. After these determinations are made, researchers may encounter the situation where a composition in the same mode and style is attributed to more than one different composer. In this case, the recommended method is to find out to whom the composition was originally attributed. After this was determined, other composers must have transferred that piece with the meshk method. With this method, lyric books find out who might have composed a composition for the first time.

Keywords: Turkish Music history, Source, Lyric books, Compositions, Compositors, Musicology, New Method in Musicology.

GİRİŞ

Müzikoloji, evrensel bir bilim alanıdır. Dolayısıyla müzikoloji gibi bir bilim alanı ne belirli bir bölgenin kültürüne aittir ne de belirli bir toplumun kültürüne aittir. Kavramsal olarak bile müzikoloji için sadece Avrupa müziğini inceleyen bir bilim dalı denemez. Bununla beraber bir konunun alanını belirlemek anlamında kullanılması kaçınılmaz gibi görünebilir. Nitekim bu amaçla, Türkiye’de müzikolojinin öncüleri ulusal müzikoloji terimini kullanmıştır. Ulusal müzikoloji dendiğinde bir bilim dalının millileştirilmesi gibi anlaşılması yanlıştır. Bir bilim dalının Avrupa’ya mahsus kılınması nasıl yanlıştır, onun millileştirilmesi de aynı oranda yanlıştır. Diğer taraftan bazı konuların dünya müzikologlarından daha çok Türk kültürünü ilgilendirdiği bir başka gerçektir. Konunun bu sınırına işaret etmek için başlıkta ulusal müzikoloji kullanılmamışsa da dar anlamda buradaki metot önerisi ulusal müzikoloji için, geniş anlamda ise evrensel müzikoloji için, güfte mecmuası inceleyecek olan araştırmacılara bir metot önerisidir.

Problem durumu

Güfte mecmuaları ile uğraşanların karşılaştıkları problemlerden biri, aynı makam, usul, güftenin farklı bestekarlara kaydedilmiş olması, bu bestenin kaydedilmiş olunan bestekarlardan kime ait olduğunun tespiti problemidir. Bu makale önce problemi ortaya koyacak, daha sonra problemin çözümü için bir metot önerecektir. Bu öneri aslında Türk müziğinin tarihi ile ilgilenecek olan evrensel müzikoloji için de bir metot önerisi olacaktır.

Makalede işlenecek olan problem için, güfteler üzerine araştırma yaptığını bildiğimiz Rauf Yekta, Suphi Ezgi, Sadettin Nüzhet Ergun gibi araştırmacıların yazılarında bir çözüm önerisi sundukları görülmediği, son zamanlarda güfte mecmuası üzerinde çalışmaların çoğaldığı ancak bu probleme değinilmediği, değinenlerin ise çözüm önerisi sunmadıkları görüldüğü için üzerinde durulmaya değer bulunmuştur. Makale bu anlamda bir sistematik müzikoloji incelemesidir.

Güfte Mecmuaları

Bilindiği üzere, evrensel müzikoloji yaklaşımıyla bir müzik eseri ya çalgı müziği ya da söz müziği olmak üzere iki çeşittir. Bir müzik eseri söz müziği ise, o bestede söz kullanılmış demektir. Söz ya düz metin ya da şiir/manzum demektir. Meragi zamanında bu ayırım nağme-i

mensur ve nağme-i mevzun terimleri ile yapılmıştır. Bestelenecek sözler düz metin de olsa, müzik için belli bir ahenk içinde olması gerekir. Düz metinde hecelerin oluşturduğu bir ahenk yoksa hanende sesiyle okuduğu hecelere bir ahenk verir. Şiir ile ahenk uyumu daha da kolaylaşır, söz müziği besteleme de genellikle şiirlerden seçilir. Şiirde aranan estetik değerler arasında önceleri sadece hecelerde ahenk iken, daha sonra buna dizelerin hece bakımından tekrar eden sayılarda olmaları, daha sonra ise redif ya da kafiyeye ile mısraların sonlanmaları ve en sonunda ise aruz denilen kalıplarda olmaları eklenmiştir. Bunların hepsi bir şiirin çarpıcı, dinleyenlerin hoşuna gidici, hafızada kalıcı olmaları için estetik değerlerdir. Bu değerler iyi bir şiirde aranan estetik değerlerdir. Çarpıcı şiirler yazmak kişinin yani bu işle uğraşan şairin idealidir, hayalidir. Bir bestecinin hayali ise çarpıcı beste yapmaktır. Bazen şiir güzel olmasa da iyi bir müzik bestesi şiiri daha da güzelleştirebilir. İşte dünya kültürlerinde bu gelişme her toplumda aynı olmamıştır. Şiirleri belirli kitaplarda toplamak antolojileri ortaya çıkarmıştır. Doğuda Divan denilen bir kitap yazma geleneğini geliştirmiştir. Bestelenen şiirleri toplamak ise güfte mecmuası yazma geleneğini geliştirmiştir. Güfte mecmuaları, Avrupa müziğinde görülmeyen bir müzikoloji kaynağıdır, bu açıdan güfte mecmuaları Doğu kültürüne mahsus bir müzikoloji kaynağıdır.

Güfte ile Şiir Mecmuaları Arasındaki Farklar

Bir kitap yazmanın amacı olmalıdır. Bir şairin hayat boyu yazdığı şiirleri bir araya getirmesi şiir mecmuası yazmayı, belirli kurallara uygun şiirleri toplaması Divan yazmasını sağlar. Bu tür kitaplar ise Osmanlı literatüründe bir eser yazma statüsünde görülerek tezkirelerde biyografiler yazılırken mutlaka belirtilir. Falan şairin Divanı vardır veya yoktur anlamındadır. Dini kitaplar, bilimsel kitaplar bu tür belirtilen eserlerdendir. Güfte mecmuaları, cönkler ise geleneksel biyografilerde belirtilmez. Çünkü güfte mecmuaları kişiseldir, başkaları için yazılan kitaplar gibi değildir. Bu sebeple Hafız Post'un, Buhurizade Itri'nin güfte mecmuası yazdıkları biyografilerinde belirtilmemiştir. Güfte mecmuaları yazarları biyografilerini yazanlar tarafından kaydedilmemiştir. Fakat bu güfte mecmuaları zamanla mirasçıların ellerinde dolaşmış, zamanla derlenmiş ve kütüphanelerde önemli sayıda yer alan kitaplar arasında yer almıştır. Güfte mecmuaları ulusal müzikolojinin, dolayısıyla Türk müziği ile ilgilenen dünya müzikologlarının önemli kaynaklarından. Owen Wright gibi.

Güfte Mecmuaları ve Yabancı Müzikologlar

Müzikolojide Türk müziğinin problemlerini ele alanlar içinde Henry George Farmer, Karl Signell, Owen Wright, Walter Feldman gibi uluslararası alanda müzikologların uğraşları, zaman zaman Türk kültürünün zorluklarını aşmada yabancı bir bakış açısı olarak ilginç olmakla beraber, bazen problemin içine girmek, konuya iyice hakimiyeti gerektirmektedir. Bu durum yabancıların bazı problemleri görememelerine ve bazı problemlerden kaçmalarına sebep olmaktadır. Bazen de yetersiz donanım, bir problemin yeterince anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bu yazarların hiçbiri, bu makalede ele alınan ve güfte mecmualarında sıkça görülen bu probleme bir çözüm önerisinde bulunmamışlardır.

Türk müziği ile ilgilenen bu yabancı araştırmacılardan Owen Wright'ın Words Without Songs araştırmasında, güfte mecmualarından hareketle bazı Türk müziği formları konusuna eğilmiş olmakla beraber, güfte mecmualarının burada anılan problemlerinden hiç bahsetmemiş, bu problemler üzerinde hiç durmamıştır. Türk müziği kaynaklarından güfte mecmuaları üzerine eğilen yabancı bir müzikoloğa rastlanmamıştır.

Güfte Mecmualarının Problemleri

Güfte mecmuaları ve problemleri konusunda yıllar önce bir bildiri sunmuştum (2000). Orada daha güfte mecmualarının daha çok müzikoloji önemine işaret ederken, sınıflandırılma problemi ile birlikte diğer bazı problemlere dikkat çekmiştim. Yazarlarının tespiti, yazım tarihlerinin tespiti gibi. Güfte mecmuaları üzerinde inceleme yapanların en önemli problemi, eldeki yazmanın tarihlendirilmesi problemidir. Bu problemin çözülmesi, bu makalede ele alınan probleme karşı metot önerisinin de yardımcı çözüm önerilerinden biridir.

Bu Müzik Eseri Kimin Problemi?

Eğer bir güfte mecmuası inceliyorsanız ilk akla gelen problemin cevabını da düşünmeniz gerekir. Güfte mecmuaları yazarların kaydettikleri eserler eğitim aldıkları eserler midir, yoksa orda burada buldukları müzik eserlerini mi bir araya getirerek mecmuayı yazmışlardır sorusuyla ilk akla gelen problem, daha önce, her güfte mecmuası yazarının eğitim aldığı eser olduğu şeklinde cevaplandırılmış bir problemidir. Bu cevap yazılmıştır. Fakat birden fazla güfte mecmuası incelediğinizde karşılaşılan problemlerden biri aynı makam, usul ve sözlerle bestelenmiş bir eserin farklı bestekarlara ait olarak kaydedilmiş olmasıdır. Bazen birbirine benzer makamlar ya

da usuller de kayıtlarda olabilmektedir, rast ve rehavi gibi; semai, yürük semai veya hafif, muhammes gibi. Bazen de aynı mecmuada aynı makam ve usulde eserin, iki farklı besteciye kaydedilmiş olduğu da görülmüştür. Konuyu örneklendirecek olursak (örneklerin büyük çoğunluğu Buhurizade Itri üzerinde yaptığım çalışma dolayısıyla elde ettiğim verilerdendir):

Âmed nesim-i subh u dem, rast, düyek, nakış beste: 1-Hafız Post, TSMK, Revan (tıpkıbasım Doğrusöz YL tezi, s. 374), bestecisiz; 2-Anonim, Mecmua-yi Güfte, özel arşivimde yazma, 2a Hacc; Yenal, Güfte Mecmuası (A.Ateş YL tezi, s.15), Meragi; 3-Tesbihi Emir Çelebi, Mecmua-i Güfte (18.yy), TSMK, Revan 1723, 3a; Mecmua-i Güfte (18.yy), Milli Ktp. FB150, 4a; Hekimbaşı, Mecmua-yı Güfte (tıpkıbasım E.Kılıç DR tezi), 8b; mecmualarına göre Acemler kaydedilmiş; 4-Günümüzde Meragi'ye ait olduğu kabul edilir. Araştırmacı Harun Korkmaz bu bestenin bestecisini sorgulayıp acemlere ait olduğu iddiasıyla konuyu 2018 yılında dile getirmiştir.

Aşkın dil-i âşüfsemi sevdâya düşürdü/ Âvâre edüb zülf-i semensâye düşürdü, rehavi, remel: Hafız Post -Doğrusöz, s. 47, nr. 98, Beste-i Hakir kaydıyla Hafız Post; Hekimbaşı Mecm., Beste-i Hafız; Süleymaniye Ktp. Ali Nihat Tarlan, nr. 81, Itrî.

Beni men' eyleme zâhid yürü cânânımdan/ Göz göre ayrılalım mı varayım cânımdan, nikriz, hafif beste: Hekimbaşı Mecm., 32a beste Derviş Ömer; Mevlana Müzesi Gölpınarlı Yazmaları, no. 81, vr. 14b, Itrî.

Biz âlûde-i sâgâr-ı bâdeyüz/ Ânınçün leb-i yâre dildâdeyüz, rehavi, semai, şarkı: Hafız Post-Doğrusöz, nr. 123, Beste-i Hakîr Hâfız; Hekimbaşı Mecm., vr. 22b, Beste-i Itrî ve Hafız olmak üzere iki kayıt vardır; Mevlana Müzesi, Gölpınarlı Yazmaları, no. 81, vr. 8a, bestecisiz; Konya Koyunoğlu, nr. 12970, s. 21, Itrî.

Gelse o şuh meclise nâz-ı tegâfûl eylese/ Rengi hicâbı gülşeni meclisi gül gül eyleyse, rast, yürük semai: Hafız Post-Doğrusöz, nr. 124, Beste-i Hakir Hafız; Hekimbaşı Mecm., vr. 22a, Beste-i Hafız Post; Esad Efendi, nr. 3478, s. 10a, Itrî.

Karşudan güle güle geldi cenânım geldi cânım geldi/ Ak kolun sala sala geldi cenânım geldi cânım geldi, bayati, semai, şarkı: Hafız Post-Doğrusöz'de yok; Hasan Sezai-Erden, vr. 84b, besteci Rıfat; Hekimbaşı Mecm., vr. 114b, besteci belirtilmemiş; Mevlâna Müzesi Ktp Yazmalar, nr. 1661, vr. 4b, besteci Itrî.

Kûyine etme heves ey dil ruh-i dildârı gör/ Âdem isen cennete kılma nazar dîdârı gör, uşşak, çenber: Hafız Postta yok; Hasan Sezai-Erden, vr. 49b, Besteci Receb; Hekimbaşı Mecm., vr. 78a Besteci Itrî; Mevlana Müzesi Ktp Yazmalar, nr. 1661, vr. 94b Itrî; Şardağ, s. 65, Itrî.

Mübtelâyım bir periye dilsitânım kim bilir/ Hasretiyle yandı bu bağr u figânım kim bilir, uşşak, çenber, beste: Hekimbaşı Mecm., 80b, Beste-i Hafız; Konya Koyunoğlu, nr. 13215, vr. 45b, Beste-i Itrî.

N'ola tacım gibi başımda getirsem daim, rast-ı pençgah, düyek: Bestenin iki notası görülmektedir, biri Itrî adına (pençgah tevşih, çenber+fahte; Y. Ömürlü tarafından notası yazılmış, Kubbealtı ilahiler kitabında yayınlanmıştır), diğeri Hafız Kumral (pençgah darbeyn: çenber+fahte; Cüneyt Kosal tarafından notası yazılmış) adınadır.

O mehveşin yine yâd-ı ruhiyle âh ettim/ O âh ile felek âyinesin siyâh ettim, ırak, zincir, beste: Hekimbaşı Mecm., 325b, Beste-i Şive Ahmed; Mevlana Müzesi Yazmaları, no. 2193, s.197, Beste-i Itrî; Milli Ktp., 06 Mil Yz FB150, vr. 236b, Beste-i Itrî Ahmed Çelebi.

Ol perî peyker ki dil zülf-i perîşânındadır/ Âyet-i hüsn ü melâhat ol perîşânındadır, segâh, darbıfetih: Hekimbaşı Mecm., vr. 348a, beste-i Hafız; Sadullah Efendi, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, nr. 732, s. 990, Buhûrîzâde.

Olur âzürde-hâtır-ı âşık-ı zârın niyâzından/ O şûh-ı şive-kârım söylemez ammâ ki nâzından, rehavi, çenber: Hafız Post -Doğrusöz, nr. 16, Beste-i Küçük İmâm; Hekimbaşı Mecm., vr. 17b, Beste-i Itrî.

Öldürse gerek yâr deyu müjdeler etdin/ Ey nâvek-i gam-hâk bu ki gönlümde yer etdin, neva, remel: Sadullah Efendi, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, nr. 732, s. 203, beste-i Itrî; Hafız Post güfte mecmuası, Beste-i Nazim.

Öpmesin görmiyeyim la'lini peymâne dahi/ İstemem el koduğun kâkülüne şâne dahi, kuçek, semai: Sadullah Efendi, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, nr. 732, s. 1106, Itrî; Hafız Post güfte mecmuası, Revan, vr. 59b, Beste-i Nasuhsaşazâde Ömer Beğ.

Piyâleler ki o ruhsâr-ı âl-i ter getirür/ Diyârı hüsne gelir bârı Cem güher getirür, neva, zincir: Konya Koyunoğlu, nr. 12970, s. 171, Beste Itrî; Konuk, *Hânende*, 373, Itrî.

Ruhlerin seyr ide berg-i gül-i ter yerine/ Câm-ı la'lin çekelim bade-i hamrâ yerine, acem, semai: Hekimbaşı Mecm., 145a, Beste-i Kadri; Mevlana Müzesi Yazmaları, no. 2193, s. 162, Itrî.

Sevdi bu gönül seni yamân eylemedi hiç/ belî belî belî dost be hey cânım/ Çekti sitemin âh u figân eylemedi hiç, neva, semai nakş: Hekimbaşı Mecm., 74a, Kadri; Mevlana Müzesi Yazmaları, no. 2193, s. 56, Itrî.

Tâ kim hattın ey mâh-ı cebînem yüze çıktı/ Esrâr-ı dîlzâr-ı hazînem yüze çıktı, eviç, muhammes: Millet Ktp. Aliemiri Manzum, 759, vr. 119a, Küçük İmam; Çırak, 18. YY Mecmûa: Millet Ktp 705, vr. 139b, Küçük İmam; Hasan Sezai-Erden, vr. 263a, eviç fer, Na'li; Hekimbaşı Mecm., vr. 380b, Itrî.

Tâ ki bûd-i rev'i âşka ey bî-insâf/ Çâk böyle neden va'de-i teşrife hilâf, rehavi semai: İÜ Ktp no. 591 (Suiçmez), s. 19, Itrî; Hafız Post-Doğrusöz, Beste-i Nazîm.

Tekmîl-i cünûn etmeye hâmun ele girmez/ Âvâreliğe bâde-i gülgûn ele girmez, rehavi, semai: İÜ Ktp no. 591 (Suiçmez), s. 19, Itrî; Hafız Post-Doğrusöz, Beste-i Hakîr Hâfız.

Yine ey rûh-i musavver kafesi tende misin/ Yoksa bir vuslat için dâmen-i dilberde misin, rehavi, berefşan, beste: Hafız Post-Doğrusöz, nr. 95, Beste-i Receb; Hekimbaşı Mecm., vr. 16a, bestecisiz; Üngör, *Antoloji*, II, s. 968, Itrî.

O halde bu eserler kimin bestesidir? sorusu ile karşılaşan güfte mecmualarını inceleyen araştırmacı bu problemi nasıl çözebilir? İşte bu makalenin önereceği metot, bu tür problem için bir çözüm önerisi metodu olacaktır.

Eğer bir araştırmacı bir güfte mecmuası üzerinde çalışıyorsa, o araştırmacının o güfte mecmuasında kaydedilmiş bütün müzik eserlerini tek tek diğer güfte mecmuaları ile karşılaştırması beklenemez, beklenmemelidir. Onun böyle bir araştırma içine girmesi metot hatası olur. Çünkü bir araştırmacı bir güfte mecmuası içindeki verileri doğru okumakla, o verileri yazan kişinin müzik dünyasını doğru anlamakla, onun yanlışlarını aynen aktarmakla yükümlüdür. Tüm bunlara rağmen, başka mecmualarda gördüğü farklı bilgiler olduğunda düzeltme yapmaksızın, dipnotta değinmelidir. Araştırmacıdan bütün müzik eserlerinin karşılaştırmasını beklemek ve onu böyle bir işe sevk etmek yanlış metottur.

Bir araştırmacı belirlediği şarkıların farklı mecmualardaki kayıtlarını karşılaştırma yoluna giderse, o zaman farklı mecmualardaki farklılıkları belirtmek durumundadır. Çünkü böyle bir konuyla ilgilenen kişi, özel araştırma alanı içinde karşılaştırmalı yöntemi kullanmak zorundadır. Nitekim bazı araştırmalarda bu tür sonuçları aktaran bilgilere rastlanmaktadır.

Çözüm Arayışları

Güfte mecmualarını incelerken karşılaşılan <bu eser kimin bestesidir?> problemine, ilk akla gelen bazı çözümler düşünülebilir. Örneğin bir beste güfte mecmualarında en çok hangi besteciye ait olduğu yazılmışsa ona ait diyebiliriz gibi. Fakat bu pratik çözüm, bilimsel bir çözüm değildir. Öncelikle yapılması gerekenler içinde alt problemleri sıralayalım.

Yazar ve Yazım Tarihi Tespiti

Öncelikle böyle bir problemi çözmek için bazı alt problemlerin çözülmesi gerekir. Bunlardan biri güfte mecmuasının yazarını tespit etmek veya tespite çalışmak gerekmektedir. Güfte mecmualarındaki veriler değerlendirilerek, Rauf Yekta'dan bu yana birçok güfte mecmuası elden geçmiş ve araştırmacılar tarafından yazarları ve yazım tarihleri konusunda tespitler yapılmıştır. Onların tespitleri araştırmacıya birer öneridir. Güfte mecmuaları incelenirken yapılan önerilerin aksini iddia edecek bir delil bulamazsanız, onları takip etmek tercih edilebilir. Bu tercih bilginin tek tipleşmesinde yardımcı olur. Önerilerin aksine bir işaret bulursanız bunu değerlendirebilirsiniz. Bu tespitleriniz yazar, tarih ile ilgili olabilir. Fakat sizinkinin de bir tahmin, kuvvetli tahmin, çok kuvvetli tahmin olacağını unutmayın. Gereksiz polemikten kaçınmak gerekir.

Besteci Tespiti

Güfte mecmualarında aradığınız müzik eserini yazdıktan sonra kullandığınız kaynağın, yani güfte mecmuasının kim tarafından ve hangi tarihte yazıldığı önem taşımaktadır. Hafız Post, İtri gibi müzik tarihinin önemli bestecileri ve önderlerinin yazdıkları ile daha zayıf karakter gösteren kişilerin yazdığı güfte mecmuaları eşit değerde olamaz. Bu güfte mecmuasının yazarını sorgulamak ve değerlendirmek anlamına gelmektedir. Aynı değerlendirme güfte mecmuaların tarihlendirilmesi için de yapılmalıdır. Yani sonra yazılmış güfte mecmuası ile ilk yazılmış güfte mecmuası yaklaşımı ile kronolojiye dikkat etmelidir.

Kronoloji Tespiti

Bir bestenin ilk ortaya çıkışına yakın olanların yazdıkları, elbette sonra kaydedenlerin yazdıklarından daha sağlam bir olasıdır. Bu sebeple bir bestenin ilk kaydedildiği güfte mecmuasının verdiği bilgi, sonrakinden daha çok tercih edilmelidir. Araştırmalarında

mecmuaların yazım yılları ya da yüzyılları üzerinde bilgiler veren Suphi Ezgi (1933), Sadettin Nüzhet Ergun (1942), Harun Korkmaz (2015), Recep Uslu (2015) çalışmaları titizlikle incelenmelidir, çok yararlı bilgiler bulunacaktır.

Meşk tespiti

İki besteci arasında meşk olabilir mi? İşte bu sorunun cevaplandırılması, kimin önce, kimin daha sonra olduğunu da aydınlatacaktır. Genellikle önceki ile sonraki arasında bir eğitim ilişkisi olduğu çözümlenebilirse, güfte mecmuasını yazan kişinin öğrendiği besteyi meşk ile müzik eğitimi veren kişilere atfetme hatasını yaptığı görülebilir. Itri ile Hafız Post arasındaki karışıklıklar veya Ama Kadri'nin bestesinin Itri'ye atfedilmesi örnekleri gibi.

İçinden Çıkılamayan Problemler

Aynı tarihte yazılmış iki güfte mecmuasında iki farklı kişiye kaydedilmiş beste nadiren olabiliyor. Bu durum genellikle çözülmesi zor problemlerden biridir. Bazen iki arkadaşın ikisinde de aynı makam ve usulde, aynı sözlerde eserin, farklı bestecilere kaydedilmiş olduğu görülmüştür.

Metodun Uygulanması

Makalede ileri sürülen metodun tam olarak ne olduğu sonuç kısmında yer alacaktır. Burada metodun uygulanmasına yukarıda yer alan sorunlu örneklerden hareketle nasıl uygulandığı gösterilerek problemin nasıl sonuçlandırıldığına örnekler verilecektir.

Âmed nesim-i subh u dem, rast, düyek, nakış beste: 1-Hafız Post, TSMK, Revan (tıpkıbasım Doğrusöz YL tezi, s. 374), bestecisiz; 2-Anonim, Mecmua-yi Güfte, özel arşivimde yazma, 2a Hacc; Yenal, Güfte Mecmuası (A.Ateş YL tezi, s.15), Meragi; 3-Tesbihi Emir Çelebi, Mecmua-i Güfte (18.yy), TSMK, Revan 1723, 3a; Mecmua-i Güfte (18.yy), Milli Ktp. FB150, 4a; Hekimbaşı, Mecmua-yı Güfte (tıpkıbasım E.Kılıç tezi), 8b; mecmualarına göre Acemler kaydedilmiş; 4-Günümüzde Meragi'ye ait olduğu kabul edilir. Araştırmacı Harun Korkmaz bu bestenin bestecisini sorgulayıp Acemlere ait olduğu iddiasıyla konuyu 2018 yılında dile getirmiştir.

Aşkın dil-i âşüfsemi sevdâya düşürdü/ Âvâre edüb zülfi semensâyeye düşürdü, rehavi, remel: Hafız Post -Doğrusöz, s. 47, nr. 98 aynı makam ve usulde "Beste-i Hakir"; Hekimbaşı Mecm.,

“Beste-i Hafız”; Süleymaniye Ktp Ali Nihat Tarlan, nr. 81’de “İtrî” kayıtlarına rastlanmaktadır. Doğrusu müzik eseri Hafız Post’un kendi bestesidir, İtrî bu eseri meşkte geçmiş olmalıdır, bu yüzden İtri’ye atfedilmiştir.

Beni men’ eyleme zâhid yürü cânânımdan/ Göz göre ayrılalım mı varayım cânımdan, nikriz, hafif, beste: Hekimbaşı Mecm., 32a, Derviş Ömer; 1774 tarihli Mevlana Müzesi Gölpınarlı Yazmaları, no. 81, vr. 14b, Beste İtrî. İtrî doğru olmamalı, beste Derviş Ömer’in olmalı. İtrî bu eseri meşkte geçmiş olmalıdır, bu yüzden İtri’ye atfedilmiştir.

Biz âlûde-i sâgâr-ı bâdeyüz/ Ânınçün leb-i yâre dildâdeyüz, rehavi, semai, şarkı: Hafız Post-Doğrusöz, nr. 123, Beste-i Hakîr Hâfız; Hekimbaşı Mecm., vr. 22b, Beste-i İtrî; Mevlana Müzesi, Gölpınarlı Yazmaları, no. 81, vr. 8a, bestecisiz; Konya Koyunoğlu, nr. 12970, s. 21, İtrî; Her ne kadar Haşim Bey Mecm. ve Konuk, *Hânende* (s. 53) güfte mecmualarında İtrî adına kaydedilmiş ise de bu konudaki ilk kayıtlardan güfteyi Hafız Post’un besteleyip, İtrî tarafından meşkile aktarıldığı sonucu çıkarılmalıdır; İtrî’nin adına notası rehavi yürüksemai: *Dârüelhan Külliyyâtı*, nr. 183; çeşitli araştırmalarda TRT, arşiv no. 2412’deki eser bazen İtrî bazen Hafız Post adına yayınlanmıştır.

Gelse o şuh meclise nâz-ı tegâfûl eylese/ Rengi hicâbı gülşeni meclisi gül gül eyleyse, rast, yürüksemai: Hafız Post-Doğrusöz, nr. 124, rehavi, Beste-i Hakir Hafız; Hekimbaşı Mecm., vr. 22a Beste-i Hafız Post; Esad Efendi, nr. 3478, s. 10a, İtrî. Beste Hafız Post’a ait olmalı, İtrî bu eseri meşkte geçmiştir.

Karşudan güle güle geldi cenânım geldi cânım geldi/ Ak kolun sala sala geldi cenânım geldi cânım geldi, bayati, semai: Hafız Post-Doğrusöz’de yok; Hasan Sezai-Erden, vr. 84b, Rıfat; Hekimbaşı Mecm., vr. 114b, besteci belirsiz; Mevlana Müzesi Ktp Yazmalar, nr. 1661, vr. 4b, İtrî; Şardağ, s. 160’da sözleri İtrî’ye (Güfte-i İtrî) ait rehavi semai şarkı der: s. 176’da yine aynı makam ve usulle sözler: “Karşidan gele gele geldi cenânım geldi cânım geldi” şeklindedir. Elde edilen kaynaklara göre beste İtrî’nin son öğrencilerinden biri olan Süleyman Rıfat’a ait görünmektedir.

Kûyine etme heves ey dil ruh-i dildârı gör/ Âdem isen cennete kılma nazar didârı gör, uşşak, çember: Hafız Postta yok; Hasan Sezai -Erden, vr. 49b, Beste-i Receb; Hekimbaşı Mecm., vr. 78a Beste-i İtrî; Mevlana Müzesi Ktp Yazmalar, nr. 1661, vr. 94b, İtrî; Şardağ, s. 65, İtrî. Hasan Sezai mecmuasındaki bilgide görüldüğü gibi uşşak çember beste Çömlekçizâde Receb’in olup İtrî bu eseri meşkte geçmiş olmalıdır.

Mübtelâyım bir periye dilsitânım kim bilir/ Hasretiyle yandı bu bağı u figânım kim bilir, uşşak, çember, beste: Hekimbaşı Mecm., 80b, Beste-i Hafız; XIX. Yy başına ait Konya Koyunoğlu, nr. 13215, vr. 45b, Beste-i Itrî kaydı doğru olmamalı, Hekimbaşı'nın belirttiği gibi beste Hafız Post'a aittir, Itrî bu eseri meşkte geçmiştir.

N'ola tacım gibi başımda getirsem daim, Tesbih Rast-ı pençgah düyek: 1605'te Ciğerdelen kalesinin fethini sağlayan, güftesi "Bahti" mahlaslı Sultan I. Ahmed'e (ö. 1617) ait olan bestenin bestekârını Ali Ufki belirtmemiştir (Ali Ufkî, MSS, 235). XX. Yüzyıl müzik dağarı arşivlerinde pençgah bestenin iki notası görülmektedir, biri Itrî adına (pençgah tevşih, çember+fahte; Y. Ömürlü tarafından notası yazılmış, Kubbealtı ilahiler kitabında yayımlanmıştır), diğeri Hafız Kumral (pençgah darbeyn: çember+fahte; Cüneyt Kosal tarafından notası yazılmış, yayımlanmamış) adınadır. Itrî'nin adına böylesine önemli bir sözlü eserin güfte mecmualarında yer almaması bir tarafa Ali Ufki'nin kaydettiği bir eseri, 1650'den 25 yıl sonra Itrî'ye mal etmek tarihi gerçeklere uymamaktadır, Itrî'ye ait olsaydı 1660'da yazılmış olan Hafız Post-Revân mecmuasında mutlaka bulunurdu.

O mehveşin yine yâd-ı ruhiyle âh ettim/ O âh ile felek âyinesin siyâh ettim, ırak zincir beste: Hekimbaşı Mecm., 325b, Beste-i Şive Ahmed; XIX. Yy'a ait Mevlana Müzesi Yazmaları, no. 2193, s.197, Beste-i Itrî kaydı doğru olmamalı, beste Şive Ahmed'indir; Milli Ktp., 06 Mil Yz FB150, vr. 236b, Beste-i Itrî Ahmed Çelebi" kaydı bize nasıl 17. Yy bestekârı zakirbaşı Şive Ahmed'in, yine çağdaşı besteci Itrî'ye dönüştüğünü göstermesi açısından ilginç bir örnektir. Itrî, Şive Ahmed'in eserini meşkle aktarmış demektir.

Ol perî peyker ki dil zülf-i perîşânındadır/ Âyet-i hüsn ü melâhat ol perîşânındadır, segâh, darbıfetih: Hekimbaşı Mecm., vr. 348a, beste-i Hafız; Sadullah Efendi, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, nr. 732, s. 990, Buhûrîzâde; Şardağ, s. 122, muhalıfırak darbıfetih, Itrî. Hafız Post'un eseridir, Itrî bu eseri meşkte geçmiş olmalıdır.

Olur âzürde-hâtır-ı âşık-ı zârın niyâzından/ O şûh-ı şive-kârım söylemez ammâ ki nâzından, rehavi çember: Hafız Post -Doğrusöz, nr. 16, Beste-i Küçük İmâm; Hekimbaşı Mecm., vr. 17b, Beste-i Itrî. Hekimbaşında "Beste-i Itrî" yazılması doğru olmamalı, beste Küçük İmam'ındır, Itrî hocasının bu eserini meşkte geçmiş olmalıdır.

Öldürse gerek yâr deyu müjdeler etdin/ Ey nâvek-i gam-hâk bu ki gönlümde yer etdin, neva, remel: Sadullah Efendi, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, nr. 732, s. 203, Beste-i Itrî olarak ve mısra sonu "müjdeler aldın" şeklinde kaydedilmiştir, oysa eser Hafız Post güfte mecmuası,

Revan, vr. 64b'da İtrî'nin el yazısıyla "beste-i Nazim" olarak ve "müjdeler ettin" şeklinde kaydedilmiştir. Nazim'in bestesi, daha sonra XVIII. Yüzyıl ortasında İtrî'nin sanılmış olmalı.

Öpmesin görmiyeyim la'lini peymâne dahi/ İstemem el koduğun kâkülüne şâne dahi, kuçek semai: Sadullah Efendi, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, nr. 732, s. 1106, İtrî; Oysa bu eser Hafız Post güfte mecmuası, Revan, vr. 59b yazmasında İtrî tarafından Nasuhpaşazâde Ömer Beğ adına kaydedilmiştir. Nasuhpaşazâde Ömer Beğ'in kuçeksümbüle semai bestesi, daha sonra XVIII. Yüzyıl ortasında İtrî'nin adına kaydedilmiştir.

Piyâleler ki o ruhsâr-ı âl-i ter getirür/ Diyârı hüsne gelir bârı Cem güher getirür, neva zincir: taranan XVII-XVIII. Yy güfte mecmualarında yoktur; Konya Koyunoğlu, nr. 12970, s. 171, Beste-i İtrî kaydı XIX. Yy ikinci yarısına ait bu mecmuada yer almaktadır; Konuk, *Hânende*, 373, İtrî; Neva zincir beste: P. J. Thibaut, "la concert classique oriental", *Revue Musicale*, no 2, 1911'den Aksoy 2003: 248; notası var: Şardağ, s. 259-262; "İtrî'nin neva bestesi: Piyaleler ki (9. Defter)" için bk. Uslu 2008, s. 164; Uzun, *Musiki Dünyamızın Davudu*, s. 180; *Dârülelhan Külliyyâtı*, nr. 25'de ilk defa Buhûrîzâde İtrî (neva zincir notası var) adına bestenin notası yayınlanmış, güfte sahibi üzerinde durulmamıştır, bu eserde ayrıca aynı sözlerin Dede Efendi'ye ait bestesinin notası da yayınlanmıştır; Üngör, *Antoloji*, II, s. 746'da yer alan bu güftenin notunda Üngör, güfte sahibi olan Şehit Ahmet Muhtar Bey'in III. Selim zamanında yaşadığını ve bestecisinin Şehlevendim Hafız Abdullah olması gerektiğini tespit etmiştir; Giriş mısraı "Piyaleler ki o ruhsâr-ı âle ter getirir" şeklinde de tespit edilmiştir; İtrî bestesi olarak seslendirilmiştir bk. M. Doğan Dikmen, *Dârülelhan Külliyyatı CD*, 2011, içinde). İlk kaynaklarda İtrî'ye ait besteler içinde rastlanmamış olan bu güftenin sahibi şehir Ahmet Muhtar Hasirizâde (1820-1901) ise bestenin İtrî'ye ait olması mümkün değildir.

Ruhlerin seyr ide berg-i gül-i ter yerine/ Câm-ı la'lin çekelim bade-i hamrâ yerine, acem, semai: Hekimbaşı Mecm., 145a, Beste-i Kadri; XIX. Yyla ait Mevlana Müzesi Yazmaları, no. 2193, s. 162, besteci İtrî kaydı doğru olmamalı, kronolojik olarak öncelikle beste A'ma Kadri'nindir.

Sevdi bu gönül seni yamân eylemedi hiç/ belî belî belî dost be hey cânım/ Çekti sitemin âh u figân eylemedi hiç, neva, semai, nakş: Hekimbaşı Mecm., 74a, Kadri; XIX. Yyla ait Mevlana Müzesi Yazmaları, no. 2193, s. 56, besteci İtrî kaydı doğru olmamalı, beste A'ma Kadri'nindir.

Tâ kim hattın ey mâh-ı cebînem yüze çıktı/ Esrâr-ı dîlzâr-ı hazînem yüze çıktı, eviç, muhammes: Millet Ktp. Aliemiri Manzum, 759, vr. 119a, Küçük İmam; Çırak, 18. YY Mecmûa: Millet Ktp 705, vr. 139b, Küçük İmam; Hasan Sezai-Erden, vr. 263a, eviç, fer, Na'lî. Küçük İmam ile

çağdaş olan Na'lî farklı bir usulle eseri bestelemiş demektir; Hekimbaşı Mecm., vr. 380b “eviç muhammes Itrî” kaydı doğru olmamalı, Itrî hocası Küçük İmam'ın bu eserini meşkte geçmiş olmalı.

Tâ ki bûd-i rev'i âşka ey bî-insâf/ Çâk böyle neden va'de-i teşrife hilâf, rehavi semai: İÜ Ktp no. 591 (Suiçmez), s. 19'de “Itrî” adına kayıtlı oysa Hafız Post-Doğrusöz, rehavi semâî Beste-i Nazîm, Güfte-i Neşâtî kayıtlı olması bestenin Nazîme ait olduğunu göstermektedir. Meşkte besteci değişmiş.

Tekmîl-i cünûn etmeye hâmun ele girmez/ Âvâreliğe bâde-i gülgûn ele girmez, rehavi semai: İÜ Ktp no. 591 (Suiçmez), s. 19'de “Itrî” kayıtlı oysa Hafız Post-Doğrusöz, Beste-i Hakîr Hâfız, kaydı bestenin Hafız Post'a ait olduğunu göstermektedir.

Yine ey rûh-i musavver kafesi tende misin/ Yoksa bir vuslat için dâmen-i dilberde misin, rehavi, berefşan, beste: Hafız Post-Doğrusöz, nr. 95, Beste-i Receb, 1. Mısra “Dise ey rûh-i musavver kafes-i tende misin”; Hekimbaşı Mecm., vr. 16a, bestecisiz; Üngör, *Antoloji*, II, s. 968, Itrî; rehavi murabba beste notası: *Dârülelhan Külliyyâtı*, nr. 181; notası var: Şardağ, s. 257; TRT, arşiv no. 11461; Manti, Az Kullanılan, s. 246'de TRT arşivine dayanarak besteci için Itrî der; İsam, Batanay, nr. KB: 28-2084-5961, nota Itrî adına kayıtlı). Itrî'ye atfedilen rehavi berefşan “Yine ey rûh-i musavver kafes-i tende misin”, Hafız Post mecmuasına dayanarak Nilgün Doğrusöz'ün tespit ettiği gibi Çömlekçizâde Recebe aittir: Hafız Post tezi, s. 365. Itrî bu eseri meşkte geçmiş demektir.

Görüldüğü üzere güfte mecmualarında kronolojik olarak ilk kaydedilen bestelerin, daha sonra onu meşk eğitimi ile aktaran kişilere atfedilmiş oldukları görünüyor. Güfte mecmuaları doğru kronolojiyle düzenlenebilirse bir müzik eserinin ilk bestecisini tespit etmek de o kadar sağlıklı sonuç verir.

SONUÇ

Güfte mecmualarında genellikle yüzde 10 denecek derecede aynı makamda aynı usulde eserin, iki farklı besteciye atfedilmesi nadirdir. Bu durumla çok az karşılaşılır. Genellikle besteciler bir besteyi bir başkası ile aynı makam ve usulde yapmayı tercih etmezler. Çok çok nadiren besteci aynı makam ve usulde bir başkasının beste yaptığını bilmediği için veya aynı çağda yaşayıp, bile bile ben daha iyisini yaptım demek için rekabet maksadıyla aynı makam ve usulde beste yapmış olabilir. Zekai Dede'nin yaptığı bestelerden söz edenler, onun genellikle tarihte bestesi

unutulmuş güftelerden seçtiklerine beste yapmayı tercih ettiğinden söz etmeleri dikkat çekicidir. Güfte mecmualarında ise aynı makam ve usulde farklı bestecilere kaydedilmiş bestelerle karşılaşmaktadır. Bu durumda araştırmacının karşısına çıkan soru “beste, bu bestecilerden hangi besteciye aittir?” sorusudur. Bu bir müzikolojik problemdir, Türk müziği tarihinin problemidir; ama aynı zamanda evrensel müzikolojinin problemidir. Güfte mecmuaları üzerinde araştırma yapanların karşılaştıkları önemli bir problemdir.

Bu probleme çözüm olabilecek metot önerisi

1. Eğer bir beste kronolojik olarak öncelikli ve sağlam bir besteci tarafından yazılmış güfte mecmuasında kayıtlı, daha sonra yazılmış bir güfte mecmuasında farklı bir besteciye kaydedilmiş ise bu durumda kronolojik olarak öncelikli kayıt, öncelikli tercih olmalıdır. Çünkü bestenin ortaya çıkışına en yakın bilgi tercih edilmiş demektir. Bu metot önemli oranda besteci tespiti problemlerini çözmektedir.
2. Eğer bir beste sağlam bir besteci tarafından yazılmış güfte mecmuasında bulunan kayıttan, aynı dönemlerde yazılmış daha zayıf bir bestecinin veya müzisyenin güfte mecmuasında farklı bir besteciye kaydedilmiş ise bu durumda sağlam bestecinin güfte mecmuasındaki kayıt tercih edilmelidir. Bu tür problemle çok az karşılaşmaktadır. Bu metot çözüm olarak birincisi kadar sağlamlığından emin olamasak bile yine de farklı düşünmeyi gerektirecek alternatif yoksa kabul edilebilir bir metottur.
3. Eğer bir beste güfte mecmuaları arasında tercih imkanı sunmayan farklı bestecilere kaydedilmiş ise, bu durum araştırmacı tarafından tercihsiz sunulmalıdır. Yani her iki besteci de belirtilmelidir.

Bu üç madde ile ileri sürülen metot, konuyla ilgilenenler için çözüm sağlayacak, daha önce konuyla ilgilenenler tarafından önerilmemiş sistematik müzikoloji metodudur. Kullandıkça ortaya çıkacak sakıncaları aza indirmek mümkün olacaktır.

Bütün buna rağmen bazı bestelerin kime ait olduğu bulunamayabilir. Bunun sebebi kaydedilmemiş, kulaktan aktarılmış sözlü kültür olmasının rolü vardır. Segâh tekbîr veya salât-ı ümmiye gibi. Bu durumda, aksi ispat edilemeyeceği için üstatların edindikleri kanaat üzere devam etmek bilgi kirliliğinin önüne geçilmesi açısından tercih edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, B. (2003). *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki*, İstanbul Pan yay.
- Anonim (19.yy). *Mecmua-yi Güfte*, özel arşivimde yazma.
- Anonim (19.yy ikinci yarı: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Ankara Milli Ktp. FB150
- Anonim (19.yy ikinci yarı: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Konya Koyunoğlu, nr. 12970
- Anonim (19.yy başı: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Konya Koyunoğlu, nr. 13215
- Anonim (18.yy sonu: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Mevlâna Müzesi Gölpınarlı Yazmaları, no. 81
- Anonim (19.yy ortası: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Mevlâna Müzesi Ktp Yazmalar, nr. 1661
- Anonim (19.yy: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Mevlâna Müzesi Ktp Yazmalar, nr. 2193
- Anonim (1735: Uslu 2015: 20). *Mecmua-yi Güfte*, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, 759
- Anonim (19.yy: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Milli Ktp., 06 Mil Yz FB150
- Anonim (1800: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Süleymaniye Ktp. Ali Nihat Tarlan, nr. 81 (M.S.H.Gencoğlu, 2013, YL tezi)
- Anonim (18.yy. ortaları: Uslu 2015: bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, nr. 3478
- Çırak, E.H. (2007). *18.YYda Yazıldığı Tahmin Edilen Bir Yazmadaki Güfteler* (Mecmûa: Millet Ktp Aliemiri 705), yüksek lisans tezi.
- Dârülelhan Külliyyâtı, sy. 1-180, İstanbul 1926-34*
- Dikmen, M. Doğan (2011). *Darülelhan Külliyyatı CD*, İstanbul
- Doğrusöz, Nilgün (1993). *Hafız Post Güfte Mecmûasında Türkçe Güfteler*, yüksek lisans tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ergun, S.N. (1942). *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Ezgi, Suphi (1933). *Nazari ve Ameli Türk Musikisi*, 1-5. Cilt, İstanbul 1933-1953.
- Hafız Post (1660). *Mecmua-i Güfte*, TSMK, Revan 1724 (Türkçe güfteler ve tıpkıbasım Doğrusöz YL tezi).
- Hasan Sezai (1700), *Mecmua-i Güfte*, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, nr. 736; haz. Serçin Erden, YL, 2002. Hasan Sezai, Mecmûa-i Güfte, haz. Serçin Erden, yüksek lisans tezi, 2004, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman Yrd. Doç. Dr. Recep Uslu.
- Hekimbaşı (1757). *Mecmua-yi Güfte*, İÜ Ktp., TY, nr. 3866 (tıpkıbasım haz. E.Kılıç, doktora tezi, 2012).

- İsam arşivi, Kemal Batanay notaları, nr. KB: 28-2084-5961
- Konuk, A. A. (1900). *Hanende*, İstanbul
- Korkmaz, H. (2015). *The catalog of music manuscripts in Istanbul University Library*, Harvard University.
- Mantı, Danyal (2011). *Klasik Türk Musikisinde Az Kullanılan Makamlar*, Eskişehir
- Sadullah Efendi (18.yy ortaları: Uslu 2015: 22, 222, bibl.). *Mecmua-yi Güfte*, Millet Ktp. Aliemiri Manzum, nr. 732
- Suiçmez, H. (2013). *19.Yüzyılın İlk Yarısında Yazıldığı Tahmin Edilen Bir Yazmadaki Güfteler*, yüksek lisans tezi (İÜ Ktp no. 591)
- Şardağ, R. (1992). *Mustafa İtri Efendi*, Çanakkale 1989; Ankara Kültür Bakanlığı Yay., 1989; a. E. 1992
- Tesbihi Emir Çelebi (18.yy: Korkmaz 2015). *Mecmua-i Güfte*, TSMK, Revan 1723
- TRT nota arşivi, no. 11461
- Uslu, R. (2008). "İsmail Hakkı Beyin Arşivi ve Önemi", *Folklor Edebiyat*, sy. 54, 2008, s. 164 vd.
- Uslu, R. (2000). Güfte Mecmuaları Nasıl İncelenmelidir, *Müzikte 2000 Sempozyumu*, Ankara Kültür Bakanlığı yay.
- Uslu, R. (2015). *Mustafa İtri Buhurizade Panoraması*, Germany-Saarbrüchen: Türkiye Alim Kitapları yay.
- Uzun, Mustafa ed. (2013). *Musiki Dünyamızın Davudu Buhûrîzâde Mustafa İtrî*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi yay.
- Üngör, E.R. (1981). *Türk Mûsikisi Güfteler Antolojisi*, I-II. Cilt, İstanbul
- Yenal, T.R., *Güfte Mecmuası* (Atilla Ateş 2012, YL tezi).
- Wright, O. (1992). *Words Without Songs*, London